

quam consultare. Quod verba Aristotelis frangens ostendere nititur, cum res perpetuae agant quidem alicuius causa, sed sine ullo consilio. Est enim consilium inquisitio rerum, quae in nostra sunt potestate, continguntque et dubiae sunt. In perpetuis autem, quoniam necessariae
 5 sunt, nullus est consilio locus. His verbis atque rationibus non suis, sed alienis sese Georgius ostentat et Platonicos omnes aggressus neminem posse impetum suum ferre exclamat, nos etiam, quid consilium sit, mimine definisse mentitur. Sed quis ita indoctus atque insipiens est, ut quod Georgius accipere ab Aristotele potuit, idem Plotinos,
 10 Porphyrios, Damascios, Simplicios reliquosque Platonicae sectae doctissimos viros accipere nequaquam potuisse arbitretur? Nam si homo tam rudis atque indoctus recte id quidem refert, quo pacto sapientissimi illi viri non idem et intellexissent et, quatenus fieri potuisset, declarassent? Legerunt profecto haec illi quoque apud Aristotelem et recte
 15 dici non negant. Verum consilii nomen non unam rem significare respondent, sed modo ad intellectum humanum, modo ad divinum referri. Itaque licet consilium nostrum rei minus cognitae inquisitione describitur, divinum tamen omnium rerum certitudine excellit, sui generis est.

20 Consultandi igitur seu cogitandi ratio aut inquisitionem rerum per transitionem de alio in aliud dicit, aut cogitationem, intelligentiam, voluntatem et providentiam, quomodo et Aristoteles sexto ethicorum libro consultare et cogitare idem esse affirmat. Cum itaque naturam consultare dicimus, id volumus significari, ut ratio et intelligentia
 25 princeps insistensque naturae animadvertat ea, quae certa explorataque sibi meliora habeat, celerique intuitu quasi concepto peragat sua negotia longe consultius, quam humanum agere queat ingenium, et nomine quidem loquimur usitato, sed longe aliter quam vulgus exponimus. Quod certe licet facere, idque ipse Georgius quamquam imprudens
 30 fatetur, siquidem Aristotelem scribit de intellectu dixisse, quod intelligit quidem, sed non per imaginationem et sensum, quod genus intelligendi longe profectius esse confitetur, nec nisi aequivoce intelligendi rationem recipere. Quodsi Aristoteli licuit intelligendi vocabulo id exprimere, quod altius atque nobilius est, quam humana intelligendi ratio constet,
 35 cur Platoni quoque non liceat consilium adscribere intellectui, non per humanam de re dubia inquisitionem, sed altiore nobilioreque modo, qui menti conveniat separatae atque eximiae?

Sed illuc redeo, unde discessi. Aristoteles naturam vel cogitare vel consultare sua intima ratione negat. Exteriores autem ne ipse quidem negaret, ut ex his intelligi facile potest, quae adversus Empedoclem
 40

24 οὐδὲ M] V *add.* διὰ | 27 καὶ τὸν Πλάτωνα M] V *om.* καὶ

7 Arist. Eth. Nic. ζ 2. 1139 a, 12 sq. | 36 cf. Alex. Aphrod. De fato *ed.* Bruns p. 168 sq. 178 sq. | 38 Scholia in Pindarum P. 1, 3.

4 Ἴσμεν γὰρ ἐκεῖ τινὰς τῶν ἀρχαιοτέρων φιλοσόφων, οἷς καὶ οἱ περὶ Ἐπί-
 M 188 κουρον ἠκολούθησαν ὕστερον, μὴ ἕνεκά του ποιεῖν τιθεμένους τὴν φύσιν,
 ἐπεὶ μηδὲ βουλευέται μηδὲ τοῦ τέλους στοχάζεται. διὸ καὶ τοῖς ἐκ τῆς χρεί-
 ας τῶν ἐν τοῖς ζώοις μορίων ἰσχυριζόμενοι καὶ εὖ ἀποδείκνυσι τὴν φύσιν
 ἕνεκά του ποιεῖν καὶ λέγουσι τοὺς μὲν ἐμπροσθίους ὀδόντας ὄξεις γεγονέναι 5
 ἕνεκα τοῦ τὴν τροφήν τέμνειν, τοὺς γομφίους πλατεῖς ἕνεκα τοῦ λεαίνειν,
 ἀντιλέγοντες ἐκεῖνοι μὴ ἕνεκά του ποιεῖν αὐτὴν ἔλεγον, ἅτε δηλονότι μήτε
 βουλευομένην μήτε κατὰ λόγον ἢ τὸν ἴδιον ἢ τὸν κοινόν τε καὶ ἐφεστῶτα
 αὐτῇ ποιοῦσαν. εἴ γε κοινὸν μὲν οὐκ ἐτίθεντο τῷ αὐτομάτῳ χώραν διδόντες
 καὶ πρὸς ἀθείαν ἀποκλίνοντες — ἴδιας δὲ αὐτῆς οὐ κατ' αὐτοῦς μόνον οὐκ ἔστιν, 10
 ἀλλ' οὐδὲ κατ' Ἀριστοτέλην καὶ Πλάτωνα καὶ ὅλως αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν —
 οὐ διὰ βουλήν τοίνυν τὴν μεταβατικὴν καὶ συζητητικὴν ταύτην, καὶ διὰ τοῦτο
 οὐδ' ἕνεκά του τὰ γινόμενα οὕτως ὡς γίνεται γίνεσθαι συνεχώρουν, ἀλλὰ διὰ
 τὴν ὕλικὴν ἀνάγκην καὶ κατὰ συμβεβηκὸς καὶ ὡς ἔτυχεν. ὕειν γὰρ ἂν καὶ
 τὸν Δία ἐν θέρει, οὐχ ἵνα ὁ σῖτος ἐν τῇ ἄλφ σαπῇ, ἀλλὰ διὰ τὸ τὴν ἀνενεχ- 15
 θεῖσαν ἀτμίδα, ψυχθεῖσαν καὶ ὕδωρ γενομένην διὰ τὸ βάρος φέρεσθαι κάτω.
 ὕσαντος δὲ συμβαίνειν σαπῆναι. γίνεσθαι τε τὸν ὑετὸν οὐ λόγῳ οὐδὲ βουλῇ
 τῆς φύσεως, ἀλλὰ δι' ἀνάγκην τὴν ὕλικήν.

5 Ταῦτα μὲν οὖν ἐκεῖνοι τῷ μὴ τὴν φύσιν βουλευομένην ποιεῖν καὶ τὸ ἕνεκά
 M 188^v του αὐτῆς ἀφαιρούμενοι. Ἀριστοτέλης δὲ ἐνιστάμενος πρὸς αὐτοὺς δείκνυσιν 20
 V 305^v ἕνεκά του τὴν φύσιν ποιεῖν, κἂν μὴ βουλευομένη ὄραται, συγχωρῶν μὲν καὶ
 αὐτὸς τῷ μὴ βουλεύεσθαι αὐτὴν ταύτην, ἢ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐτίθεντο, οὐ βουλό-
 μενος καὶ διὰ τοῦτο μὴ καὶ ἕνεκά του αὐτὴν ποιεῖν. εἰ οὖν ἐκεῖνοι οὐ τὸ λογι-
 ζεσθαι τε καὶ κατὰ λόγον ἄγεσθαι τῶν φύσει γινομένων ἀφηροῦντο, εἴ γε
 περὶ τούτου οὐδεμίαν ἔννοιαν εἶχον αὐτοματίζοντες, ἀλλὰ τὸ συζητεῖν τε καὶ 25
 ἐρευνᾶν καὶ βουλεύεσθαι, τοῦτ' αὐτὸ δηλονότι καὶ Ἀριστοτέλης διὰ τοῦ μὴ
 βουλεύεσθαι τὴν φύσιν δηλοῦν βούλεται καὶ οὐκ ἄλλο οὐδέν.

6 Τοῦτ' οὖν καὶ πρὸ ἡμῶν ὁ Πλάτων Ἀριστοτέλει συμφώνως, καὶ ἡμεῖς
 γε αὐτοὶ ἐκεῖνοις ἐπόμενοι τῆς φύσεως ἀφαιρούμεθα. καὶ ἀμέσως αὐτὴν βου-
 λευομένην μὴ συγχωροῦντες τῷ τοῦ τὴν φύσιν ἰθύοντος νοῦ λόγῳ φαμέν 30
 αὐτὴν βουλεύεσθαι, λόγῳ τε καὶ βουλῇ τῇ ἐκείνου, καθ' ὃ σημαινόμενον τῆς
 βουλῆς προειρήκαμεν ποιεῖν ἢ ποιεῖ, οὐ Πλάτωνι μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ
 Ἀριστοτέλει ἐπόμενοι, ὡς ἐκ τε τῶν προειρημένων αὐτοῦ λόγων δέδεικται.
 κάξ ὧν ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ τῶν φυσικῶν τὴν τύχην καὶ τὸ αὐτόματον ἐν τοῖς
 ποιητικοῖς αἰτίοις τιθέμενος· »ἢ γὰρ τῶν φύσει τι ἢ τῶν ἀπὸ διανοίας αἴτιον 35
 αἰεὶ ἔστι«, φησὶ τῷ φύσει τὸ ἀπὸ διανοίας ἀντιτιθεῖς, ὡς δηλονότι ἄλλου τοῦ
 διανοουμένου ὄντος, ἄλλου τοῦ φύσει. διὰ ταῦτα τοίνυν ἀντὶ τοῦ διανοεῖσθαι καὶ
 κατὰ λόγον ποιεῖν, ἢπερ ἔφημεν, τὸ βουλεύεσθαι ληπτέον ἐπὶ τῆς φύσεως,
 ὅταν αὐτὴν βουλεύεσθαι λέγωμεν, οὐκ αὐτῆς βουλευομένης, ἀλλὰ τοῦ ἐφεστῶτος
 αὐτῇ νοῦ διανοουμένου καὶ προορῶντος καὶ τὸ τέλος, ἐφ' ὃ τὴν φύσιν ἰθύνει, 40
 M 189 προειληφότος ἐν ἑαυτῷ. διχῶς γὰρ δὴ τὴν βουλήν λέγεσθαι, καὶ τῇ μὲν τὸ
 διανοεῖσθαι καὶ προορᾶν, τῇ δὲ τὴν περὶ τὰ ἐνδεχόμενα συζήτησίν τε καὶ
 ἐρευναν, ἢ καὶ κυρίως ἐστὶ βουλή, καὶ περὶ ἧς ἐν τοῖς ἠθικοῖς Ἀριστοτέλει

scripta supra memoravi, atque etiam ex verbis Alexandri summi ex-
positoris, qui ita inquit: »Natura non per delectum, nec sua intima
agit ratione.« Sed quaeret aliquis, utro tandem significato Aristoteles
consultandi vocabulum usurpaverit, cum veteres philosophos erroris
5 argueret, quod naturam alicuius causa agere non putassent. Nam
exemplo, quod de arte mutuatus est, inquisitionem rerum obscuriorem
videtur exponere.

Veterum autem illorum sententia non nisi cogitationem significari⁴
consentaneum est. Cum enim illi cogitandi rationem, cuius dumtaxat
10 interest alicuius causa agere, in natura nequaquam inesse arbitrarentur,
necessario negabant naturam alicuius causa agere. Quodsi Aristoteles
e directo opponit, fortasse non inquisitionem, sed cogitandi rationem
designat, cum nominat consilium. An minime inconveniens sit agi
de cogitatione exemplo significati alterius? Consultare enim cogitare
15 aliquod est. Itaque ut ars, quamvis nihil quaerat, alicuius tamen causa
agit, sic natura, etsi non cogitat ipsa, tamen alicuius causa agere
potest. Volebant igitur illi, quae a natura procreantur, nulla ratione
effici, sed una materiali necessitate et per accidens fieri. Quippe
imbrem mitti a Iove per aestatem non, ut frumentum in area pereat,
20 sed propter vaporem elevatum, qui refrigeratus et in aquam conversus
suo pondere feratur deorsum. Accidere autem, ut imbre demisso fru-
mentum pereat, imbremque ipsum non ratione effici, sed necessitate
materiali.

Haec illi, cum nihil a natura cogitari, nihil alicuius causa agi⁵
25 arbitrarentur. Quorum sententiam reprobans Aristoteles naturam ali-
cuius causa agere ostendit, tametsi consilii ac cogitationis experts esse
videatur. Concedit igitur nihil a natura cogitari, quemadmodum veteres
illi censuerunt, sed propterea non alicuius causa agi dicendum arbitratur.
Quod idem a Platonicis quoque dictum Georgius non intelligit. Neque
30 enim naturam ipsam sua intima facultate vel cogitare vel consulere
Platonici asserunt, sed haec menti, sive intellectui exteriori tribuunt,
qui praesit, insistat, incumbat naturae atque officia dirigat.

Veteres igitur illi ea cogitandi ratione, quam naturae demebant,⁶
eam volebant non alicuius causa agere, et ad hunc sensum occurrisse
35 Aristotelem existimo. Quis enim tam pingui Minerva est, ut intellectu
naturae concesso eam neget alicuius causa agere? Nam etsi nihil esse,
quod mens ambigat et quaerat arbitraris, tamen quod illa certo norit,
id recta ratione mandari operae et causa alicuius effici proculdubio
concedes. Mentem enim, quamdiu mens est, res certa cognoscendi
40 ratione complecti necesse est. Quod Alexander quoque, cuius modo

28/29 καὶ ἡμεῖς . . . ἐπόμενοι] M *add. in marg.* V *in textu.*

5 cf. Arist. Περὶ ζώων μορίων γ 1. 660 sq. | 35 Arist. Phys. β 6. 198 a, 3 sq.

ὁ λόγος. καὶ ταύτης μὲν τὴν φύσιν στερεῖσθαι καὶ κατ' ἄμφω τὸ φιλοσόφω, ἢ προεῖρηται. τῇ γε μὴν πρώτη ἰθύνεσθαι τε ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω νοῦ καὶ πρὸς
 V 306 τὸ τέλος ἀγομένην ποιεῖν ἃ ποιεῖ. οὐκ ἂν γὰρ αὐτὴν καθ' αὐτὴν ποιεῖν δύνα-
 σθαι μὴ ποιητικὴν, ἀλλὰ παθητικὴν οὖσαν ἀρχὴν Ἀριστοτέλει μάρτυρι, εἰ
 μὴ ἔξωθεν ὁ νοῦς αὐτῇ ἐφιστάμενος ἄγοι τε καὶ ἰθύνοι αὐτὴν οἷόν τι ὄργανον 5
 πρὸς τὸ ὑφ' αὐτοῦ προειλημμένον τέλος καὶ ἕνεκά του ποιοῦσαν τὰ ποιού-
 μενα ἐνδιδοίη.

7 Διὰ ταῦτα καὶ ἡμεῖς ἔφαμεν ἐν τῷ πρώτῳ συγγράμματι ὡς Πλάτωνος
 δόξαν τὴν φύσιν, εἰ καὶ μὴ ἰδίᾳ ἑαυτῆς ἢ βουλῇ ἢ λόγῳ, ἀλλὰ τῷ γε τοῦ διὰ
 πάντων διήκοντος νοῦ καὶ πᾶσιν ἐφεστῶτος τοῖς κατὰ φύσιν γινομένοις ποι- 10
 εῖν ἃ ποιεῖ. τούτῳ γὰρ τῷ τρόπῳ καὶ τῷ τῆς βουλῆς σημαινομένῳ καὶ τοὺς
 ἱεροὺς διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς εὐσεβείας ἡμῖν καθηγητὰς ἐπὶ
 θεοῦ χρωμένους οἶδαμεν τῷ ὀνόματι τῆς βουλῆς, τῆς ἡμῶν παραγωγῆς θείαν
 βουλήν φάσκοντας προηγῆσασθαι, εἰς τοῦτό τε φέρειν τὸ »ποιήσωμεν ἀνθρω-
 πον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν«, ὡς διὰ τὸ ἡμῶν δηλαδὴ παρὰ τὰ 15
 ἄλλα κτίσματα ὑπερέχον καὶ διαφέρον, καὶ βουλῆς προηγησαμένους. οἷς
 Γεώργιος ἐγκαλῶν πάντως, ὡς δὴ αὐτὸς ἐκείνων σοφώτερος — τίσι γὰρ
 ἄλλοις, ἡμῶν γε τούτου μηδὲ μνησθέντων ὄλωσ; — ἀσεβείας καὶ ἀμαθίας αὐ-
 τοὺς γραφόμενος οὐκ αἰσχύνεται, μηδὲν ἄλλο ἢ λοιδορεῖσθαι εἰδῶς καὶ τῷ
 τῆς ἀσεβείας ὀνόματι τοὺς ἀκούοντας ἐκφοβῶν. 20

M 189^v 8 Καίτοι οὐχ ὡς ἀγνοοῦντά γε, ὦ ἄνθρωπε, τὸν δημιουργὸν ἢ περὶ τὸ ποιητέον
 διστάζοντά τε καὶ ἀμφιβάλλοντα οὔτε ἢ θεία γραφή, ἧς αὐτὸς εὐθύνοσ εἶναι
 βούλει, βουλευόμενον εἰσάγει πρὸ τῆς ἀνθρωπίνου παραγωγῆς, οὔτε οἱ διδάσκα-
 λοι τῆς σῆς εἰσι δόξης, ἀλλ' ὡς μάλιστα τε εἰδῶτα πάντα καὶ πρὸ τῆς αὐτῶν
 γενέσεως, πάντα τε μιᾷ καὶ ἀπλῇ νοήσει περιέχοντα ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἀπειρία, 25
 καὶ τὰ τε τέλη τῶν πραγμάτων, τὰ τε πρὸς τὸ τέλος φέροντα ἐξ αἰῶνος προ-
 ωρισάμενόν τε καὶ προδιανοησάμενον, παραγαγόντα τε ἐν ἀκαρεῖ τοῦ δόξαν-
 τος αὐτῷ καιροῦ ἐπιστάντος. τὸ γὰρ ἐννόημα, φησί τις, τῶν σοφῶν ἔργον ἦν.

V 306^v 9 Ὡσπερ οὖν ἀγχίνουσι φάμεν ἀνθρωπὸν καὶ βουλευτὴν ἄριστον τὸν ἀνευ
 μακρᾶς τε καὶ μεταβατικῆς συζητήσεως εὐστόχως τοῦ τέλους ἐπιτυγχάνοντα, 30
 οὕτω καὶ τὸν θεόν, εἰ οὕτω χρὴ λέγειν τῇ τοῦ ἀπείρου πρὸς τὰ πεπερασμένα
 συγκρίσει λόγου χάριν καταχρωμένους, μηδενὶ ὄλωσ συζητητικῇ θεωρίᾳ, μη-
 δεμιᾷ μεταβατικῇ γνώσει, ἀλλ' εὐστοχωτάτη πρωτίστη τε καὶ ἀπλουστάτη
 ἐπιβολῇ νοεῖν τε πάντα καὶ παράγειν τὰ ὄντα δυνάμει ἀπείρῳ, αἰωνία προ-
 νοία, ἀρίστη τε καὶ τελεωτάτη βουλή. ἢ καὶ Πλάτων ἐν Ἐπινομίδι· »τὸ δὲ 35
 ἀμετάστροφον, φησὶν, ὅταν ψυχὴ τὸ ἄριστον κατὰ τὸν ἄριστον βουλευσῆται
 νοῦν, τέλεον ἐκβαίνει τῷ ὄντι κατὰ νοῦν, καὶ οὐδὲ ἀδάμας ἂν αὐτοῦ κρεῖττον
 οὐδὲ ἀμεταστροφώτερον ἂν ποτε γένοιτο, ἀλλ' ὄντως τρεῖς Μοῖραι κατέχου-
 σαι φυλάττουσι τέλεον εἶναι τὸ βελτίστη βουλή βεβουλευμένον ἐκάστοις
 θεῶν.«

10 Γεώργιος μέντοι διαιρεῖν τε καὶ διορίζεσθαι μήτε εἰδῶς μήτε δυνάμενος
 εἰς τοῦτο πλάνης ἐκπίπτει, ὡς ἀσεβείας ἄλλους γραφόμενος ἑαυτὸν τοῦτο
 M 190 νοσοῦντα δεικνύναι. οὐ γὰρ Πλάτωνι μόνον, ὁ ἐν θεῷ τοιαύτην βουλήν μὴ

mentionem feci, aperte declarat. Aristoteles etiam fortunam et casum inter causas efficientes connumerans: »Aut rerum naturalium, inquit, aut ab intellectu proficiscentium aliquid semper causa est«, ut rei naturali rem ab intellectu proficiscentem plane opponere videatur, cum
 5 eius quoque sententia natura nec animadvertat nec cogitet. Consilium itaque partim cogitandi rationem significare, partim inquisitionem rerum, de qua in libro de moribus agitur, satis iam declaratum est. Sed meminisse illud oportet, quod supra dictum est, naturam ea cogitandi intelligendique ratione tum Aristotelis tum expositoris eius
 10 Alexandri sententia carere, quae intima est. Nam exterior illa, cuius actionem, dum natura explicat, cogitare a Platonice dicitur, ne ipsi quidem tollunt, quando alter naturam agere dicit, alter sua intima ratione nihil a natura agi confitetur, ut dictum iam superius fuit. Quid enim natura agere possit, quae teste Aristotele non activum, sed
 15 passivum principium est, nisi extrinsecus adsit, quod intelligendi obtinens facultatem agat dirigens alteram hanc naturam quasi instrumentum ad finem et alicuius causa quaeque efficiat?

His de causis nos superiori nostro opusculo pro opinione Platonis
 diximus naturam consilio agere, etsi non suo, tamen universae mentis, ^(= gr. 5, 7—9)
 20 quae per omnia transeat omnibusque insistat naturae operibus et ex officio gerat. Sic nos religionis nostrae sanctissimos viros, qui et ipsi consilium deo tribuunt, recte pieque sentire existimamus, quamquam Georgius e contrario impios putat, qui in deo esse consilium arbitrantur. Non enim imperitiam rerum significat consilium dei, sed summum
 25 finis complexum plenissimamque notitiam. Et quemadmodum valere ingenio hominem dicimus, qui sine longa indagatione rerum exitum assequi potest, sic deum, qui nulla omnino indagatione utitur, ineffabili ingenio, miro consilio, inaudita voluntate excellere opinamur. »Faciamus, inquit, hominem ad imaginem et similitudinem nostram.« Nonne doctores nostri sanctissimi viri hunc locum exponentes consilium divinum
 30 aiunt creationem hominis praecessisse? At Georgius impios, indoctos, inscios vocat, qui divinum dicunt esse consilium. Plato etiam eadem qua doctores nostri sententia fretus in Epinomide ita inquit: »Stabile, firmumque, cum anima rem optimam mente optima deliberarit, perfecte atque absolute provenit. Qua re ne adamas quidem firmior est,
 35 nec ulla res potest esse stabilior. Enimvero tres illae parcae eam rem continent servantque integerrimam, quae optimo consilio deo cuique deliberata est.«

Atqui Georgius distinguendi determinandique ignorantia in eum
 40 dilabitur errorem, ut dum alios impietatis damnat, se ipsum impiissimum ^(= gr. 5, 10)

5 ὁ νοῦς αὐτῆ M] V *trp.* αὐτῆ ὁ νοῦς | 24 μάλιστα τε M] V *om.* τε

14 Gen. 1, 26. | 35 Plat. Epin. 982 b. c.

τιθέμενος, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἱεροῖς διδασκάλοις τῆς ἐκκλησίας καὶ πρὸ αὐτῶν τῇ θείᾳ γραφῇ μάχεται. φαίνεται τοίνυν τούτοις τοῖς λόγοις τὸ τσιούτον βουλεύεσθαι μηδὲν τι ἥττον τοῦ οὐ ἔνεκα σημαίνειν, μηδ' ἐπὶ πλέον θάτερον εἶναι θατέρου, ἀλλὰ σαφῶς ἀντιστρέφειν. τὸν τε γὰρ βουλευόμενον ἔνεκά του ποιεῖν ἀνάγκη, καὶ τὸν ἔνεκά του ποιῶντα οὕτω γοῦν βουλεύεσθαι δεῖ. εἰ 5 τοίνυν ἔνεκά του ἢ φύσις ποιεῖ, καὶ βουλεύεται, εἰ καὶ μὴ ἰδίᾳ, τῇ γε μὴν τοῦ ἐφεστῶτος αὐτῇ νοῦ δυνάμει. οὕτω γὰρ καὶ ἡ τέχνη ποιεῖ, οὐχ ἢ ἐν τῷ τεχνητῷ, ἀλλ' ἢ γε ἐν τῷ τεχνίτῃ, κατὰ Πλάτωνά γε εἰπεῖν.

Κεφ. ζ' "Ὅτι ἀμαθῶς ὁ ἐναντίος ὁμολογεῖ τιθέμενον τὸν Ἀριστοτέλην τὴν τέχνην βουλεύεσθαι. τούναντίον μὲν γὰρ Ἀριστοτέλης ἐκ τοῦ τὴν τέχνην 10 μὴ βουλεύεσθαι συνάγει καὶ τὴν φύσιν μὴ βουλεύεσθαι.

- 6, 1 Γεώργιος δὲ οὕτως οἶδεν Ἀριστοτέλει συνηγορεῖν καὶ οὕτως αὐτῷ συνάδει, ὥστ' ἐκεῖνου λέγοντος τὴν τέχνην μὴ βουλεύεσθαι — οὕτω γὰρ ἂν αὐτῷ καὶ τὸ τὴν φύσιν μὴ βουλεύεσθαι δεικνύοιτο παραδείγματι τῷ τῆς τέχνης τῆς μιμουμένης τὴν φύσιν — οὗτος αὐτῷ συνηγορῶν καὶ Περιπατητικῶν ἐν 15 V 307 τοῖς μάλιστα συναριθμεῖσθαι βουλόμενος βουλεύεσθαι τὴν τέχνην διῖσχυρίζεται, Ἀριστοτέλη τε μηδ' ὅλως τοῦτο ἀρνεῖσθαι. εἶναι γὰρ δὴ φησι καὶ τυφλῷ δῆλον τὴν τέχνην βουλεύεσθαι. λέγεσθαι μέντοι μὴ βουλεύεσθαι οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἐξ ὑποθέσεως, δηλονότι ὑποτεθεῖσαν εἶναι ἐν τῷ ξύλῳ. οὕτω γὰρ οὐ βουλεύεται. τούτῳ τε τῷ λόγῳ κατ' Ἀριστοτέλην, ὡς οἶεται, δείκνυσι 20 τὴν τέχνην βουλεύεσθαι. »εἰ ἦν, φησίν, ἐν τῷ ξύλῳ, οὐκ ἂν ἐβουλεύετο. οὐκ οὔσα τοίνυν ἐν τῷ ξύλῳ βουλεύεται.« οὐδὲ συνίησιν, ὡς κατὰ ταύτην αὐτοῦ M 190^v τὴν σφόδρα περινενοημένην ἐξήγησιν ἔποιτο ἂν τὸν Ἀριστοτέλην διὰ τοῦτο τὴν φύσιν νομίζειν μὴ βουλεύεσθαι, διότι οὐ βουλεύεται. εἰ γὰρ διὰ τοῦτο μόνον τὴν τέχνην ἐκεῖνος οἶοιτο μὴ βουλεύεσθαι, διότι εἰ ἦν ἐν τῷ ξύλῳ, 25 οὐκ ἂν ἐβουλεύετο, οὐδεμίαν ἂν ποιοῖτο διαφορὰν τέχνης ἢ φύσεως ἐνούσης τῷ ξύλῳ. τὴν γὰρ φύσιν ἐνεῖναι τῷ φυσικῷ Ἀριστοτέλους τε καὶ πάντων ἀπλῶς ἐστὶ κοινὴ δόξα. οὐδεμία οὖν ἂν εἴη αὐτοῖν διαφορὰ, ἀμφοῖν ἐνεῖναι τῷ φυσικῷ τιθεμένων. ταῦτό δὲ εἶναι φύσιν εἰπεῖν ἢ τέχνην τοιαύτην, δηλαδὴ τῷ ξύλῳ ἐνούσαν. ὥσθ' ὅπερ ἔφημεν, εἰ ἢ τέχνη βουλεύεται ἐνούσα τῷ ξύλῳ, 30 ἔστι δ' ἢ τοιαύτη τέχνη τῇ φύσει ταύτῃ, αἰεὶ γε τῷ φυσικῷ ἐνούση. διότι δ' ἐκείνη οὐ βουλεύεται, διὰ τοῦτο οὐδ' αὐτὴ ἢ φύσις βουλεύεται. ἢ ἄρα φύσις διὰ τοῦτο οὐ βουλεύεται, διότι οὐ βουλεύεται. εὖ γε τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀφύκτου τῶν λόγων ἀνάγκης.
- 2 Εἰ οὖν καὶ τυφλῷ δῆλον, ὡς φησι Γεώργιος, τὴν τέχνην βουλεύεσθαι, 35 τεχνικώτατα τὸν Ἀριστοτέλην εἰσάγει μὴ βουλεύεσθαι τὴν φύσιν δεικνύντα ἐκ τοῦ μηδὲ τὴν τέχνην βουλεύεσθαι. Πλάτων μὲν γὰρ καὶ φύσιν καὶ τέχνην βουλεύεσθαι λέγων ἑαυτῷ ἀκόλουθα φάσκει. Ἀριστοτέλη δ' αὐτὸς ἰσχυρίζομενος τὴν τέχνην μίμημα φύσεως οὔσαν βουλεύεσθαι θέλειν, πῶς οὐκ ἀδιανοησίαν ἑαυτῷ ἐγκαλεῖ μάτην τῷ τῆς τέχνης παραδείγματι μὴ βουλεύεσθαι 40

esse demonstret. Neque enim Platoni tantum detrahit, qui deo adimit consilium, sed etiam doctrinae religionis nostrae et litteris sacris. Ita fit, ut consilii ratio nihil minusque ratio finis contineat, et haec quasi reciproca sint, ut qui consultat, alicuius causa agat, et qui alicuius
 5 causa agit, consultet. Quodsi natura alicuius causa agit, consultet etiam necesse est sive cogitandi intelligendive ratione, sive celeri finis comprehensione, quamquam non sua facultate, sed societate mentis principis atque rectoris. Ars etiam ita agit, verum non ea, quae in re artificiosa posita est, sed quae in artifice continetur.

10

Caput VI.

Georgii autem quantum sit ingenium quantaque doctrina, vel ex 6, 1 hoc intelligi maxime potest, quod cum Aristoteles naturam dicat non consultando opus suum efficere idque exemplo artis confirmet, hic qui se Aristotelicum facit, consultare artem opinatur nec Aristotelem
 15 negare ait artem consultare, cum id etiam caeco manifestum esse arbitretur, artem scilicet consilio ac deliberatione uti. Verum accipi hoc non simpliciter dicit, sed per suppositionem, ad hunc videlicet modum, si in ligno esset, non consultaret. Qua ratione etiam demonstrat artem sententia Aristotelis consultare. «Si in ligno esset, inquit,
 20 non consultaret. Ergo, cum extra sit, consultat.» Secundum hanc igitur Georgii expositionem propterea Aristoteles naturam consultare non putat, quia non consultat. Nam si propterea dumtaxat non consultare artem arbitraretur, quia si in ligno esset, non consultaret, nihil diversum a natura id caperet, quandoquidem natura perinde atque
 25 ars in ligno clauderetur. Tollitur enim hoc modo differentia, ut ars principium sit extrinsecus, natura intrinsecus, si tam ars quam natura in ligno comprehenditur. Quid vero Aristoteles non consultare naturam artis exemplo contendit, si iudicio Georgii consultare naturam luce clarius est? Nam Plato tam artem quam naturam consilio uti affirmat.
 30 Quo fit, ut si ars consultat, quae naturam imitatur et sequitur, frustra Aristoteles naturam non consultare argumento artis ostendat.

Quid praeterea eorum sententiam Georgius improbat, qui consultare artem affirmant? Platoniorum quippe, quibus repugnare ipse nititur, haec opinio est, ut et artis consilium sit et naturae. In hunc
 35 modum homo iste argumentatur et iudicat, qui se expositorem ac defensorem Aristotelis facit. «Novit, inquit, Aristoteles artem consultare. Hoc enim vel caeco, ut aiunt, patet. Sed si in ligno esset, non consultaret.» Sic Georgius inquit.

5 δεῖ *scripsi* δεῖν M V | 14 δεικνύοιτο V δείκνυτο M | 29 ταῦτό M ταῦτόν V

17 cf. Arist. Phys. β 8. 199 b, 26 sqq. | 21 Georg. Trapez.

- V 307^v τὴν φύσιν πειρωμένῳ δεικνύουσι; διὰ τί δὲ καὶ μάχεται τοῖς λέγουσι τὴν τέχνην βουλεύεσθαι; τῶν Πλατωνικῶν γάρ, οἷς ἀντιλέγειν ἐπιθυμεῖ, γνώμη αὕτη ἐστί, καὶ τὴν φύσιν καὶ τὴν τέχνην βουλεύεσθαι τιθεμένων. διὰ τί ἀντιλέγει
- M 191^v ἑαυτῷ ἄλλα λέγων ἀντ' ἄλλων; τοιοῦτός ἐστιν οὗτος λόγων κριτῆς καὶ τοιοῦτοις ἐπιχειρήμασι χρῆται Ἀριστοτέλει βουλόμενος συνηγορεῖν. »οἶδε, 5
φησίν, Ἀριστοτέλης, ὡς ἡ τέχνη βουλεύεται. τοῦτο γὰρ καὶ τυφλῷ δῆλον. ἄλλ' εἴ ἦν ἐν τῷ ξύλῳ, οὐκ ἂν ἐβουλεύετο.»
- 3 Ἀλλ' ἀκουέτω Θεμιστίου, ἀνδρὸς σοφωτάτου καὶ Ἀριστοτέλη πνεόντος·
»οὐδὲ γὰρ ὁ τέκτων βουλεύεται, πρότερον δεῖ πρίειν πρότερον ἢ ἀποξέειν, οὐδ' ὁ γραμματικός, πῶς αὐτὸν δεῖ γράφειν α, β. οὐδὲ ὅταν γράφῃ Κλέωνα, ἐπισκο- 10
πεῖται, τί πρῶτον ἢ δεύτερον τῶν στοιχείων αὐτῷ γραπτέον. ὁ οἰκοδόμος ὡσαύτως οὐ βουλεύεται, πρότερον τοὺς θεμελίους πρώτους ἢ τοὺς τοίχους ἢ τὴν ὀροφήν ἐξεργαστέον, ὁ ὑφάντης, ὁ λαοξόος· ἄλλ' ὠρίσται καὶ τῶν ἔργων ἕκαστον, καὶ ἡ τάξις ἢ φέρουσα ἐπὶ τὸ προκείμενον τέλος.» τὰ αὐτὰ Ἀλέξαν-
δρος, τὰ αὐτὰ Σιμπλίκιος ἐπὶ λέξεως φάσκουσι τὸν τόπον Ἀριστοτέλους 15
ἐκεῖνον ἐξηγούμενοι, οὐ τὴν ἐν τῷ ξύλῳ τέχνην νοοῦντες, οὐδὲ ταύτη τὴν φύσιν ἀφομοιοῦντες, ὡς Γεώργιος οἶεται, ἀλλὰ τὴν ἐν τῷ τεχνίτῃ ἀπλῶς, ἦν αὐτοῦ βουλεύεσθαι φάσκοντος, ὡς δὴ πλέον ἐκείνων εἰδότος ἢ καὶ ὡς ὀρῶντος ὀξύτερον. ἐκεῖνοι μὴ βουλεύεσθαι φάσκουσι, τυφλοὶ κατ' αὐτὸν ὄντες οἱ σοφώτατοι ἄνδρες ἐκεῖνοι. ἀλλὰ μήποτε αὐτὸς εἰς εἴη λημῶν κολοκύν- 20
ταις καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὄντως ἐκκεκομμένος, ὀξὺ βλέπόντων ἐκείνων, διῖδειν μὴ δυνάμενος, ἀ πάντες ὀρῶσι σαφῶς. ὁ γὰρ νοῦς Ἀριστοτέλει τῶν ῥημάτων ἐκείνων κἂν παισὶν εἴη γνώριμος. δυοῖν γὰρ ὄντων ὁμοίῳ ἀλλήλοις τὸ
- V 308^v ἀληθεῦον ἐπὶ θατέρου καὶ θατέρῳ συμβαίνειν εἰκός. ὁμοία δὲ ἡ τέχνη τῇ φύσει. καὶ γὰρ μιμεῖται τὴν φύσιν. 25
- M 191^v Εἰ οὖν ἡ τέχνη, φησί, μὴ βουλεύεται καίτοι ἕνεκά του πάντα ποιούσα, οὐδὲ ἡ φύσις βουλεύεται, κἂν ἕνεκά του ποιῇ. ἐπεὶ δὲ τὸ ἡγούμενον ἀληθές, καὶ τὸ ἐπόμενον ὁμοίως ἐστὶν ἀληθές. καὶ οὕτω μὲν ἐκ τῆς τέχνης Ἀριστοτέλης δείκνυσι τὸ προκείμενον. ἵνα δὲ μήτις εἴπῃ οὐδὲν θαυμαστόν, εἴ ἡ τέχνη μὴ βουλεύοιτο οὐκ ἐν τῷ τεχνητῷ, ἀλλ' ἔξω αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ τεχνίτῃ οὔσα, 30
οὐδὲ διὰ τοῦτο ἔπεσθαι μηδὲ τὴν φύσιν βουλεύεσθαι ἐν τῷ φυσικῷ ἐνυπάρχουσιν ἀεὶ καὶ οὐκ ἔξω αὐτοῦ ὡς ἡ τέχνη ἔξω τοῦ τεχνητοῦ, οἰκειότερον τῇ φύσει ποιῶν τὸ προειρημένον παράδειγμα ὡς ἐξ ὑποθέσεως τοῖς τεχνητοῖς ἂν ἐνυπάρχον, ὡς καὶ ἡ φύσις ἐνυπάρχει τοῖς φυσικοῖς, ἐπάγει ὡς εἰ καὶ ἐν τῷ ξύλῳ ἡ τέχνη, οἷον ἡ ναυπηγικὴ λόγου χάριν, ὁμοίως ἂν ἐποίει τὴν ναῦν 35
ἀνευ βουλῆς ὡς καὶ ἡ φύσις τὸ ξύλον, ὡς κατ' οὐδὲν ἄλλο δηλονότι διαφέρειν τὰ κατὰ φύσιν τῶν κατὰ τέχνην ἢ τῷ κείνα μὲν ἐνδοθεν, τὰ δὲ τέχνη ἔξωθεν τὴν αἰτίαν ἔχειν. διὸ καὶ ἐπ' ἄλλο παράδειγμα ὁμοιότερον μεταβάς τὸν ἑαυτὸν θεραπεύοντα ἰατρὸν παραλαμβάνει καὶ τούτῳ τὴν φύσιν ὁμοιοῖ, ἐνδοθεν καὶ αὐτῷ τὸ αἷτιον ἔχοντι. πλήν παρ' ὅσον καὶ τούτου διαφέρει τῷ τὸν μὲν κατὰ συμβεβηκός 40
ἑαυτὸν θεραπεύειν — οὐ γὰρ ἢ ἰατρός, ἀλλ' ἢ νοσῶν ὑφ' ἑαυτοῦ ἰατρεύεται: — τὴν δὲ φύσιν καθ' αὐτὸ ἐν ἑαυτῇ τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως ἔχουσιν. ἐν γὰρ δὴ τοῖς τοιούτοις μάλιστα ἐστὶν ἡ τῶν τεχνῶν πρὸς τὴν φύσιν ὁμοιότης, ἐν

Nunc Themistium, si placet, audiamus, virum doctum et disciplinæ Aristotelicæ familiarissimum. Is hunc locum exponens ita inquit: »Neque enim faber lignarius consultat, utrum prius secundum sit aut dolandum, nec grammaticus, quemadmodum litterarum elementa scribenda sint, hoc est a aut b. Nec vero cum Cleonem scribit, cogitat, quam primam, quam secundam litteram collocet. Aedificator etiam non consultat, utrum iacienda primo fundamenta sint, an parietes construendi, an tectum apponendum. Eodem modo textor, lapidaria reliquique artifices suo officio funguntur. Nullus consultat, sed habet sibi suum quisque certum finitumque opus, nec ordinem ad finem propositum pertinentem ignorat.« Haec eadem ab Alexandro, Simplicio, Averroë, Alberto, Thoma reliquisque Aristotelis expositoribus hoc loco scribuntur. Solus Georgius caeco quoque perspicuum esse dicit artem consultare, nec videt iudicio suo doctissimos illos viros, qui locum hunc ita exponunt, caecos fieri. Atqui ipse potius caecus est, qui quod ceteri omnes videre potuerunt, solus ipse non videt. Iam Aristoteles aperte non consultare artem eo loco profitetur, cuius rei argumentum affert, quod si ars in ligno esset, nihilominus officio suo fungeretur, quam cum in artifice est. Ex quo concludit naturam, quæ in ligno et reliquis huiusmodi est, alicuius causa agere, tametsi nullo consilio agat. Apte igitur et convenienter exemplum ab arte petitur, quoniam ars naturæ similis est eamque imitatur.

Sed ne quis artem idcirco existimaret consulere, quia extrinsecus est, naturam vero minime, quia intrinsecus, ideo subiunxit artem, ne in ligno quidem si esset, posse aliter facere. Quamobrem exemplum rursus magis propinquum ex medico petiit se ipsum curante. Siquidem agendi principium in eo intus est, quamquam per accidens. Non enim quatenus medicus est, sed quatenus aeger a se ipso curatur. At novus hic Peripateticus cognitum habuisse Aristotelem dicit artem consultare. Sed qua dialecticæ peritiâ ad propositum Aristotelis referat, quaeso animadvertite.

»Ars, inquit, consultat quidem. Sed si in ligno esset, non consultaret. Ergo ne natura quidem consultat, quæ in ligno est.« En, quam idoneis mediis probat, quod quaeritur, qui nos ignorare dialecticam scribit. Ignoramus profecto dialecticam talem, qualem ipse scit, absitque ut talem aliquando sciamus. Sed enim Georgius non modo concordiam inter Platonem et Aristotelem, ubi dissidere inter se videntur, prae sua inscitiâ cogitare non potest, verum etiam cum temere

10 γραμματικός M V | γραμματιστής ed. Schenkl | 11 πρώτον M V | πρότερον ed. Schenkl

5 Georg. Trapez. | 9 Themist. In Physic. β 8. ed. Schenkl 63, 1—7. | 20 cf. Aristoph. Nubes 327. | 26 cf. Arist. Phys. β 8. 199a, 17—21. 199b, 28—33. | 38 cf. Arist. Phys. β 1. 192b, 25 sqq.

οἷς ἐνδοθεν ὀπωσοῦν ἢ κίνησις εἶναι δοκεῖ. οὗτος Ἀριστοτέλει τῶν ἐνταῦθα λεγομένων ὁ νοῦς. οὕτως αὐτὸν οἱ ἐξηγηταὶ πάντες ἐξῆς ἐξηγοῦνται. οὗτος δ' οὐκ οἶδ' οἷς ἰσὶ παρακούσμασιν ἀσύστατα ἑαυτῷ καὶ ἀσύμφωνα λέγει, βούλεσθαι λέγων τὸν Ἀριστοτέλη τὴν φύσιν βουλεύεσθαι. οἷα δὲ καὶ ἀποδείξει, οἷαις προτάσεσιν ὁ νέος οὗτος διαλεκτικὸς τοῦτο συνάγει, ἀκούσατε. 5

5 » Ἡ τέχνη βουλεύεται μὲν. εἰ δ' ἦν ἐν τῷ ξύλῳ, οὐκ ἂν ἐβουλεύετο. οὐδὲ ἡ φύσις ἄρα ἐν τῷ ξύλῳ οὕσα βουλεύεται. οὕτως ἡμῖν τοὺς οὐλλογιστικούς τρόπους ὁ ἀρτιγενῆς οὗτος Περιπατητικὸς παραδίδωσι καὶ ἀληθῶς φησιν ἡμᾶς τὴν διαλεκτικὴν ἀγνοεῖν. τὴν γὰρ τοιαύτην αὐτοῦ διαλεκτικὴν καὶ ἡμεῖς ἀγνοεῖν ὁμολογοῦμεν μηδὲ γνοίημεν ποτε. ἀλλὰ Γεώργιος μὲν οὐ μόνον ἐν 10 οἷς Ἀριστοτέλει συνιστάμενος Πλάτωνι ἐγκαλεῖ, τὸν μὲν χειρόν, ἐκεῖνον δὲ βέλτιον λέγειν ἰσχυριζόμενος, οὐδὲν ὅτι μὴ γέλωτος ἀξιὸν λέγει, ἀλλ' οὐδ' ὅπως ἂν τις τῷ φιλοσόφῳ δοκοῦντε λέγειν ἀπάδοντα δείξειεν ἀλλήλοις συνωδὰ καὶ ὁμόφωνα λέγοντες, οὐτ' ἐπὶ νοῦν ἔθετό ποτε, οὔτε βουλόμενος ἂν ἐδυνήθη. ἡμεῖς δὲ τὴν ἀληθῆ ἑκατέρου συνηγορίαν καὶ ὡς οὐκ ἐναντία φασὶν ἀλλήλοις, 15 οὐδὲ πάνυ τοι ποικίλην οὕσαν ἐνταῦθα ἐκθήσομεν.

6 Ἀριστοτέλης μὲν γὰρ φυσικῶς περὶ τῶν γε φυσικῶν διαλαμβάνων καὶ ταῖς φυσικαῖς ἀρχαῖς ταῖς προσεχέσιν ἀρκεσθεὶς καὶ μηδὲν τι τῆς ἀνωτέρω καὶ χωριστῆς αἰτίας ἀπτόμενος — οὐδὲ γὰρ εἴωθε μιγνύναι τὰς ἐπιστήμας ἀλλήλαις — εὖ γέ φησι τὴν φύσιν αὐτὴν μὴ βουλεύεσθαι. οὐδὲ γὰρ δὴ λογίζεται 20 ἢ καὶ βουλεύεται ἢ γε ἄμεσος αὕτη καὶ προσεχῆς. τὸν γὰρ φυσικὸν μέχρι τοσοῦτου τὸ φυσικὸν εἶδος ἐπισκέπτεσθαι δέον, ὥστε μὴ χωρίζειν αὐτὸ τῆς ὕλης, Ἀριστοτέλους εἰσὶ ῥήματα. καὶ αὖ· »διτταὶ αἱ ἀρχαὶ αἱ κινουῦσαι φυσικῶς, ὧν ἡ ἑτέρα οὐ φυσικὴ· οὐ γὰρ ἔχει κινήσεως ἀρχὴν ἐν ἑαυτῇ. τοιοῦτον δ' ἐστὶν εἴ τι κινεῖ μὴ κινούμενον, ὡσπερ τό τε παντελῶς ἀκίνητον καὶ τὸ 25 πάντων πρῶτον καὶ τὸ τί ἐστὶ καὶ ἡ μορφή.« καὶ πάλιν· »ἄνθρωπος ἄνθρωπον γεννᾷ. καὶ ὅλως ὅσα κινούμενα κινεῖται. ὅσα δὲ μὴ, οὐκέτι φυσικοῦ.« καὶ ἐν ἑτέροις· εἰ δέ τι χωριστὸν εἶδος κατ' οὐσίαν ἐστί, καὶ »ὅπως ἔχει πρὸς τὰ φύσει, καὶ τί ἐστὶ, τῆς πρώτης ἔργον φιλοσοφίας διορίσαι«. καὶ Θεμιστιος δέ· »εἰ δέ τι ἀκίνητον ὄν ἀρχὴ κινήσεως γίνεται, φησὶν, οὐκέτι 30 φυσικὸς ἂν, ἀλλ' ὁ πρῶτος φιλόσοφος διορίσειεν.«

7 Ἀριστοτέλης μὲν οὖν διὰ ταῦτα περὶ τῶν φυσικῶν φυσικῶς μόνον διαλαμ-
V 309 βάνων καὶ τῆς χωριστῆς αἰτίας οὐδὲν τι προσαπτάμενος ἀληθεύει τὴν φύσιν μὴ βουλευομένην μηδὲ λογιζομένην τιθέμενος. Πλάτων δὲ ὁ μέγας εἰδὼς τὰς ἀτελεστέρας τῶν ἐπιστημῶν προσδεῖσθαι τῶν τελειοτέρων πρὸς τελείωσιν — 35 ὡς γὰρ γεωμετρία οὐποτ' ἂν τελέα γένοιτο ἄνευ ἀριθμητικῆς, (οὐ γὰρ ἂν περὶ συμμετρῶν τε καὶ ἀσυμμέτρων τι εἰδοίη μεγεθῶν ὁ ἀριθμητικῆ ἐν γεωμετρίας μὴ προσχρησάμενος) οὕτως οὐδ' ἂν φυσικὴ ἢ ἠθικὴ ἄνευ θεολογίας, εἰ γε οὐκ ἄνευ τῆς ἀπὸ τοῦ θείου αἰτίας τὰ φυσικά, ἀλλὰ καὶ κυριωτάτη αὐτῶν αὕτη αἰτία, εἰκότως ἐφ' ὅσον φυσικῆς ἀπτεται, οὐκ ἄνευ θεολογίας αὐτῆς ἀπτεται — 40 οὕτως οἰόμενος αὐτός τε ἔχειν καὶ τοῖς ἄλλοις παραδοῦναι δύνασθαι ἱκανὴν ἐπιστήμην τῶν ὄντων, ἂν ἐκ τῆς κυριωτάτης αἰτίας τὴν περὶ αὐτῶν γνῶσιν μετή, (ἢ γὰρ κυριωτάτη ἐπιστήμη, ὧν ἐστὶν αἴτια, ἢ ἀπὸ τῶν αἰτίων ἐστίν)

audet vel defendere Aristotelem vel Platoni eum praeferre, ita id pueriliter facit, ut risum apud omnes captet, quando se iudicem earum rerum auctoremque constituit, quas prorsus ignorat. A me vero tantum abest, ut in defendendo Platone doctrinam damnare Aristotelis
5 velim, ut potius convenire semper inter sese duos philosophos, quantum in me est, coner ostendere.

Quae res quomodo a me agatur, obsecro, parumper attendite.⁶ Aristoteles cum de rebus naturalibus ageret, principiis naturae intimis contentus noluit superiore separatamque causam attingere, quae ad
10 primum philosophum pertinet, ne disciplinarum praecepta praeter morem suum misceret atque confunderet. Itaque recte naturam tradidit sine consilio agere. Neque enim ei naturae cogitandi vis inest, quae immediata est ac proxima rebus. Physicum quippe eatenus naturalem formam considerare debere ipse Aristoteles auctor est, quatenus a
15 natura non separetur. Idem etiam: »Duplex, inquit, est principium, quod naturaliter movet. Alterum non naturale est, quippe quod in se motus principium non continet, quale est, si quid movet, cum ipsum non moveatur, ut quod omnino immobile primumque omnium est et quiditas ac forma.« Ad haec: »Homo hominem generat, et omnino, quae
20 movent, cum ipsa moveantur. Quae autem non ita movent, minime ad physicum pertinent.« Item: »Si qua forma separata per essentiam sit, et quemadmodum se respectu naturalium rerum habeat et quid sit, definire primae philosophiae officium est.« Themistius etiam: »Si quid immobile, inquit, principium motus est, id definire non physici,
25 sed primi philosophi officium est.«

Aristoteles igitur his rationibus res physicas physice tractans et cau-
7 sam separatam nequaquam attingens iure consultare naturam negavit. Plato vero non immerito consideravit scientias, cum minus perfectae essent, ad perfectionem suam desiderare officium perfectiorum, et quem-
30 admodum geometria numquam perfici sine arithmetica potest, quippe quae de commensabilibus et incommensabilibus magnitudinibus nequit sine arithmetica agere, sic etiam eam partem philosophiae, quae de rebus naturalibus disserit, percipi integre absoluteque non posse absque ea, quae est de rebus illis superioribus atque divinis, siquidem res naturales
35 non carent divina illa causa atque suprema, immo vero ea potissimum

2 οὕτως V οὕτως M | 13 ἀλλήλοιν M ἀλλήλοισ V | 17 τῶν γε M] V *trp.* γε τῶν | 17/18 καὶ ταῖς φυσικαῖς . . . ἀρκεσθεὶς καὶ M *add. in marg.* V *in textu* | 43 μετρί M V] M *suprascripsit* μετρίοι

6 Georg. Trapez. | 23 cf. Arist. *Metaph.* ε 1. 1026 a, 4—6. | 23 Arist. *Phys.* β 7. 198a, 35—198b, 3. | 26 Arist. *Phys.* β 7. 198a, 26—29. | 28 Arist. *Phys.* β 2, 194b, 14 sq. | 30 Themist. in *Phys.* β 7. *ed. Schenkl* 58, 4—7.

εἰδῶς οὖν καὶ τὴν φύσιν οὐκ ἀνάιτιον, ἀλλ' ὑπὸ τινος χωριστῆς κινουμένην αἰτίας, τῆς τό γε τέλος ἐφ' ὃ τὴν φύσιν κινεῖ προειληφύας τε ἐν ἑαυτῇ καὶ προβουλευομένης εἴτε καὶ διανοουμένης, — προεῖρηται γὰρ δὴ τὸ βουλευέσθαι καὶ διανοεῖσθαι ἀκριβοῦς γνώσεώς τε καὶ ἐπιστήμης ὀνόματα εἶναι — καὶ τὴν φύσιν διὰ ταῦτα βουλευέσθαι εἴτ' οὖν λογίζεσθαι τίθεται ἐκ τῶν πρώτων αἰτίων καὶ τῇ φύσει τὸ οὕτω βουλευέσθαι κατὰ σύλληψιν ἀποδιδούς, ὃν τρόπον καὶ οἱ ἰατροὶ ἐνίοτε τὸν πυρετὸν κατὰ σύλληψιν φλεγμονὴν ἀρχαιοτέρῳ ὀνόματι καλεῖν εἰώθασιν. φησὶ δὲ καὶ Ἀριστοτέλης τὴν φύσιν ἀρχὴν εἶναι κινήσεως καὶ ἡρεμίας, οὐ τοῦ κινεῖν, ἀλλὰ τοῦ κινεῖσθαι. περὶ τε τῶν τεσσάρων στοιχείων λέγων· «ὅτι μὲν, φησὶν, οὐδὲν τούτων κινεῖ ἑαυτὸ, δῆλον. ἀλλὰ κινήσεως ἀρχὴν ἔχει, οὐ τοῦ κινεῖν οὐδὲ τοῦ ποιεῖν, ἀλλὰ τοῦ κινεῖσθαι.» καὶ κατ' αὐτὸν οὖν Ἀριστοτέλην ὑπ' ἄλλου ἢ φύσις κινεῖται, ὃ τε λόγος, ᾧ κινεῖται, εἰ καὶ μὴ ἐν τῷ κινουμένῳ ἔνεστι, μέντοι ἐν τῷ κινουντι, κάκειθεν τῷ κινουμένῳ ἐγγίνεται.

- 8 Οὕτως ἀλλήλων τῷ φιλοσόφῳ συμβαίνετον. οὕτως ἄμφω κατὰ διαφόρους ἐννοίας ἀληθῆ λέγετον. οὕτως ἐγὼ ἐκλαμβάνω τὰ Ἀριστοτέλους, ὃν ἐναντία ἑαυτῷ λέγειν ὑπ' ἐμοῦ συκοφαντεῖσθαι φησὶ Γεώργιος ἄλλη συκοφαντία ἀναιδεστάτη. οὐδαμοῦ γὰρ τοῦτο οὐκ εἶπον οὐτ' ἐνόησα. ἐκείνου, ἐκείνου τοῦτ', οὐκ ἐμὸν ἐστὶν ἐγκλημα, ὃς Ἀριστοτέλει συνηγορῶν Πλάτωνι λοιδορεῖται, κάκεινον εὐφημίαις ἐξαίρων θάτερον οὐτ' ἐν ἀριθμῷ οὐτ' ἐν λόγῳ ποιεῖται, ἄτοπὰ γε αὐτός τε καὶ εἰ τις ὁμοῖος τῷ ὄντι ποιῶν. ἐγὼ δὲ μήποτε τῶν τοιούτων γενοίμην, μηδ' οὕτως ἐμαυτοῦ ἐπιλαθοίμην, ὥστ' ἄνδρας σοφοὺς καὶ πάσης ἡμῖν ἐπιστήμης γεγονότας πατέρας τολμᾶν εὐθύνειν. εἴ τι γὰρ καὶ εἶρηκα πρὸς τοῦτο τὸ ζήτημα, οὐκ Ἀριστοτέλη εὐθύνων, ἄπαγε, οὐδὲ Πλήθωνι συνιστάμενος, ἀλλ' ἐκ Πλατωνικῶν ὀρμώμενος ὑποθέσεων καὶ αἵρεσιν σώζων εἶρηκα μηδαμοῦ τῆς Ἀριστοτέλους εὐφημίας ἐπιλαθόμενος.
- 9 Γεώργιος δὲ εἰς τοῦτο τόλμης ἤκει, ὡς καθίσει μὲν ἑαυτὸν τοῖν φιλοσόφοιν κριτὴν, βιβλία δ' οὐκ οἶδ' ἅττα συγκρίσεως τοῖν ἀνδροῖν τούτοις ἀυχεῖν ἐξενέγκασθαι. οὕπω γὰρ τοῖς καλοῖς τούτοις συγγράμμασιν — καλὰ γὰρ ἂν εἶεν αὐτοῦ γε ὄντα — οὐδαμῆ ἐνετύχομεν. καὶ Ἀριστοτέλη μὲν τῆς σοφίας οὐκ ἀπεικόντως θαυμάζει, Πλάτωνα δέ, φεῦ τῆς θρασύτητος, τοῦ τῶν σοφῶν ἐκκηρύττει χοροῦ οὐδὲ τῶν Πανελλήνων τὸ ἀξίωμα αἰδεσθεῖς. ὧν πλείστων τε καὶ σοφωτάτων γενομένων οὐδεὶς ὃς οὐχ ὡς τινα ἥρωα σέβεται καὶ διὰ μεγίστου θαύματος Πλάτωνα ἄγει. οὐδ' αὐτῶν τῶν ἐπομένων Ἀριστοτέλει εἰσὶ δ' οὗτοι σχεδὸν ὑπὲρ ἀριθμὸν, πλὴν ἑνὸς Ἀλεξάνδρου καὶ μόνον. τί οὖν αὐτὸν οὐκ εἰκὸς τολμῆσαι, Πλάτωνός γε κατεξανιστάμενον; ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν γνοίη ποτὲ ἑαυτόν. ἡμεῖς δὲ θαυμάζωμεν μὲν ἐκάτερον εἰδότες δὲ ὅσον αὐτοῖν λειπόμεθα, περὶ πλείστου τε καὶ τοῦ παντός ἐκάτερον ἄγομεν.

Κεφ. ζ' Ἀπόκρισις πρὸς τὸ τοῦ Γεωργίου ἐρώτημα, ἐν ᾗ δείκνυται πλείστον ὅσον διαφέρειν νοῦν τε καὶ φύσιν.

- 7, 1 Πρὸς δὲ τὴν ἐρώτησιν, ἥ ἡμῶν πυνθάνεται Γεώργιος, εἰ ταῦτὸν λέγομεν τὸν νοῦν τῇ φύσει ἢ ἕτερον, οἰόμενος ἡμᾶς ἐκατέρωθεν ἀφύκτοις περιλαβεῖν

causa consistunt servanturque. Quapropter non temere de rebus naturalibus admistis altioribus illis rationibus docendum existimavit sperans ita fore, ut et ipse haberet et ceteris traderet scientiam pleniorē. Repetit ergo praecipuam illam causam ad perfectiorem naturalium rerum cognitionem et certiorē efficere disciplinam conatur ex primae illius causae demonstratione. Ita enim comparatum est, ut natura non sua constet facultate, sed aliunde dependeat moveaturque a causa illa separata, quae naturae finem in se continet et consultandi cogitandive ratione in agendo non vacat. Nam consilium et cogitationem in rebus divinis summae rationis et exquisitissimi iudicii nomina esse satis iam supra declaratum est. Itaque per syllepsim consilium cogitandique rationem naturae tribuit, quemadmodum medici febrem interdum inflammationis nomine solent nuncupare. Aristoteles etiam naturam principium motus et quietis esse affirmat, non activum, ut supra dictum est, sed passivum, hoc est non quo moveat, sed quo moveatur. Cumque de quattuor elementis disserat: »Nullum, inquit, ex his se ipsum movere apertum est, sed principium motus habent, non quo moveant aut agant, sed quo moveantur.« Ergo ipsius quoque sententia natura aliunde movetur et rationem non ipsa possidet, sed a quo movetur.

Ex quibus sequitur, ut inter sese duo philosophi consentiant, et diverso rerum respectu uterque vere ac sapienter et loquatur et sentiat. Sic ego exponendum censeo, quamvis me Georgius calumniatur, quasi contradicere sibi ipsi Aristotelem putem. Illius, illius haec impudentia est, qui ita alterum laudat, ut alteri maledicat et per distinguendi ac definiendi imperitiam adversarium se contra alterum constituit. Sed valeat ipse et si quis ei similis est. A nobis vero longe absit, ut viros doctissimos et omnium bonarum artium parentes iudicare aut reprehendere velimus. Equidem si quid ex meo iudicio in hanc quaestionem attuli, non Aristotelem damnans, non pro Plethone contendens id feci, sed Platonis opinioni ex eiusdem philosophi locis ac principiis arguens favi, nihilominus alterum, hoc est Aristotelem, et admirans semper et laudans. Sed de his hactenus.

Caput VII.

Ad id autem, quod Georgius rogat, an idem esse mentem et naturam dicamus, ita respondendum censeo non idem esse, sed diversum. Alte-

18 οὐτ' M οὐκ V | 22 ἐμαυτοῦ V ἑαυτοῦ M | 24 Ἀριστοτέλη M Ἀριστοτέλει V | 31 θαυμάζει M V] M *suprascripsit* θαυμάζειν | 32 ἐκκηρύττει M V] M *suprascripsit* ἐκκηρύττειν | 37 θαυμάζωμεν M θαυμάζομεν V

8 cf. Arist. Phys. γ 1, 200b. | 10 Arist. Phys. θ 4. 255b, 29—31.

Mohler, Kardinal Bessarion. III.